

Marta Michalczuk-Wlizło¹

Egzegeza zakresu przedmiotowego skargi konstytucyjnej – główne problemy

Słowa kluczowe: skarga konstytucyjna, akt normatywny, Trybunał Konstytucyjny

Keywords: constitutional complaint, normative act, The Polish Constitutional Tribunal

Streszczenie

Jedną z przesłanek charakteryzujących instytucję skargi konstytucyjnej jest jej zakres przedmiotowy. Przepisy Konstytucji definiujące skargę konstytucyjną w polskim porządku prawnym dają podstawy do rozbieżnych interpretacji, a szczególnie rozumienie sformułowania „inny akt normatywny”. W artykule Autor odnosi się do najistotniejszych problemów wynikających z interpretacji przedmiotowego wyrażenia, które pojawiły się w praktyce orzeczniczej Trybunału Konstytucyjnego.

Abstract

Exegesis of the substantive scope of a constitutional complaint – main problems

One of the conditions characterizing the institution of a constitutional complaint is its material scope. The provisions of the Constitution that define a constitutional complaint in the Polish legal order provide grounds for divergent interpretations, in particular the understanding of the phrase „other normative act”. In the article, the author refers

---

¹ ORCID ID: 0000-0002-2107-8814, doktor, Katedra Systemów Politycznych i Praw Człowieka, Wydział Politologii i Dziennikarstwa, Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie. E-mail: marta.michalczuk-wlizlo@mail.umcs.pl.

to the most important problems arising from the interpretation of the term in question, which have appeared in the jurisprudence of the Constitutional Tribunal.

✱

Sądowa kontrola konstytucyjności prawa stanowi jeden z warunków *sine qua non* demokratycznego państwa prawnego. Obowiązki ustawy zasadniczej jako fundamentu porządku prawnego wymaga zgodności ustaw i innych aktów normatywnych z normami konstytucyjnymi oraz skutecznymi mechanizmami kontroli, realizowanymi przez niezależny i apolityczny organ. Spory o konstytucyjność prawa są istotnie bardzo często sporami o charakterze politycznym bowiem to organy władzy państwowej odpowiadają za kreowanie kierunków bieżącego prawodawstwa a sądy konstytucyjne rozstrzygają o zgodności z ustawą zasadniczą działań państwa (np. procesu prawotwórczego)². Ustanowienie w Konstytucji z 1997 r. skargi konstytucyjnej spowodowało pojawienie się w polskim systemie prawa instytucji o dualistycznym charakterze: jako środka ochrony konstytucyjnych wolności i praw oraz mechanizmu inicjowania kontroli konstytucyjności obowiązującego prawa.

Jedną z przesłanek charakteryzującą skargę konstytucyjną jest zakres przedmiotowy. Ustrojodawca opowiedział się za wprowadzeniem do polskiego porządku prawnego instytucji o wąskim zakresie przedmiotowym, bowiem w Polsce skargę konstytucyjną, jak to wynika z treści art. 79 ust. 1 Konstytucji, można wnieść „w sprawie zgodności z Konstytucją ustawy lub innego aktu normatywnego”³.

---

² K. Działocha, *Model ustrojowy Trybunału Konstytucyjnego de lege ferenda*, „Państwo i Prawo” 1993, nr 2, s. 3 i n.

³ Obowiązek określenia w skardze konstytucyjnej przedmiotu kontroli czyli kwestionowanego przepisu ustawy lub innego aktu normatywnego, na podstawie którego sąd lub organ administracji publicznej orzekł ostatecznie o wolnościach lub prawach albo obowiązkach skarżącego określonych w Konstytucji i w stosunku do którego skarżący domaga się stwierdzenia niezgodności z Konstytucją wynika aktualnie z przepisów ustawy z 30 listopada 2016 r. o organizacji i trybie postępowania przed Trybunałem Konstytucyjnym (Dz.U. 2019, poz. 2393).

Pojęcie ustawy, mimo braku definicji legalnej, nie budzi wątpliwości⁴. Obowiązujące regulacje prawne jak również funkcja skargi konstytucyjnej jako środka mającego zapewnić szeroką ochronę praw i wolności jednostki, pozwalają opowiedzieć się za stanowiskiem, iż pod pojęciem ustawy należy rozumieć każdy akt zawierający normy generalne i abstrakcyjne, o nieograniczonym zakresie przedmiotowym, uchwalony przez parlament w szczególnej procedurze i zajmujący najwyższe po Konstytucji miejsce w systemie źródeł prawa krajowego (definicja materialna ustawy). Za takim rozumieniem pojęcia „ustawa” przemawia treść art. 34 ustawy z 30 listopada 2016 r. o organizacji i trybie postępowania przed Trybunałem Konstytucyjnym, który statuuje, iż „ilekroć w przepisach ustawy jest mowa o „ustawie”, rozumie się przez to także akty normatywne, o których mowa w art. 234 Konstytucji⁵, oraz inne akty normatywne, wydane na podstawie przepisów obowiązujących przed wejściem w życie Konstytucji, które miały moc prawną równą mocy prawnej ustawy”⁶. Uściślenie wymaga jednak fakt, iż nie wszystkie ustawy mogą być podstawą do orzekania o prawach i wolnościach lub obowiązkach, bowiem funkcjonują w systemie prawa ustawy, które nie kształtują praw podmiotowych a mają wyłącznie charakter upoważniający (ustawy z art. 89 i 90 Konstytucji) lub ustawy, które nie mają normatywnego charakteru, jak ustawa budżetowa, której treścią materialną są skonkretyzowane czasowo i kwotowo normy planowe a nie normy o charakterze abstrakcyjno-generalnym⁷.

Użyte w art. 79 ust. 1 Konstytucji sformułowanie „inny akt normatywny”⁸ nastrocza pewnych trudności egzegezy przepisu, bowiem ustawa zasadnicza

⁴ B. Szmulik, *Modele zakresu przedmiotowego skargi konstytucyjnej na przykładzie wybranych państw europejskich*, „Przegląd Legislacyjny” 2005, nr 2, s. 34, J. Repel, *Przedmiotowy zakres skargi konstytucyjnej*, [w:] *Skarga konstytucyjna*, red. J. Trzciniński, Warszawa 2000, s. 86 i n.

⁵ Przepis przewiduje możliwość wydawania przez Prezydenta RP rozporządzeń z mocą ustaw na wniosek Rady Ministrów tylko w trakcie stanu wojennego, gdy Sejm nie może zebrać się na pierwsze posiedzenie. Rozporządzenia te podlegają zatwierdzeniu przez Sejm na najbliższym posiedzeniu.

⁶ Są to: rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z mocą ustawy z okresu dwudziestolecia międzywojennego, dekrety PKWN, dekrety z mocą ustawy wydane przez rząd w latach 1945- 1952, dekrety Rady Państwa z lat 1952–1989.

⁷ Postanowienie TK z 20 czerwca 2001 r. sygn. akt K 35/00.

⁸ Próbę zdefiniowania pojęcia „akt normatywny” podjął między innymi Trybunał Konstytucyjny w orzeczeniu z 7 czerwca 1989 r., sygn. akt U 15/88, przyjął, że „akt normatywny jest aktem ustanawiającym normy prawne o charakterze generalnym (...) i abstrakcyjność”.

nie daje jednoznacznej odpowiedzi, czy pojęcie to ma charakter autonomiczny względem art. 188 pkt 1–3⁹. Wątpliwości co do zakresu treściowego pojęcia „akt normatywny” pojawiły się w odniesieniu do dopuszczalności objęcia instytucją skargi konstytucyjnej aktów prawa miejscowego oraz umów międzynarodowych i aktów prawa wtórnego Unii Europejskiej¹⁰. W zakresie aktów prawa miejscowego Trybunał orzekł, że mogą być przedmiotem skargi konstytucyjnej, o ile zawierają normy generalne i abstrakcyjne¹¹ i mogą być zaliczone do aktów prawa powszechnie obowiązującego¹². Przyjęcie powyższej wykładni jest zbieżne z *ratio legis* instytucji skargi konstytucyjnej, jej funkcji gwarancyjnej w zakresie ochrony konstytucyjnych praw i wolności i niezrozumiałe byłoby przyjęcie przez ustawodawcę takiego rozwiązania, które gorzej chroniłoby obywatela przed niekonstytucyjnością aktów prawa miejscowego niż przed niekonstytucyjnością aktów prawnych wydawanych przez centralne organy państwowe¹³.

Linia orzecznicza Trybunału Konstytucyjnego konsekwentnie przyjmuje materialną definicję aktu normatywnego wskazując, iż rozstrzygającą o normatywności jest treść a nie forma lub nazwa aktu¹⁴ i daje podstawy

⁹ P. Tuleja, *Skarga konstytucyjna w Polsce- dziesięć lat doświadczeń*, „Przegląd Legislacyjny” 2007, nr 3(61), s. 30.

¹⁰ S. Jarosz-Żukowska, *Prawo do skargi konstytucyjnej – stan obecny i postulaty de lege ferenda*, [w:] *Realizacja i ochrona konstytucyjnych wolności i praw jednostki w polskim porządku prawnym*, red. M. Jabłoński, Wrocław 2014, s. 834.

¹¹ Plany zagospodarowania przestrzennego jako akty prawa miejscowego nie podlegają kognicji Trybunału z uwagi na „wielostronność” oraz „wielostronność” stosowania planów oraz ich specyficzny charakter plasujące je między klasycznymi aktami normatywnymi a klasycznymi aktami indywidualnymi związanymi ze stosowaniem prawa, zob. Wyrok TK z 6 października, sygn. akt SK 42/02.

¹² Postanowienie TK z 6 lutego 2001 r., sygn. akt Ts 139/00.

¹³ F. Rymarz, *Problem prawa miejscowego jako przedmiot skargi konstytucyjnej*, „Przegląd Sądowy” 1999, nr 5, s. 3 i n.; M. Safjan, *Skarga konstytucyjna: proszę o cierpliwość*, „Rzeczpospolita” z 20 kwietnia 1998 r.; W. Kręcisz, W. Zakrzewski, *Skarga konstytucyjna a kontrola konstytucyjności prawa miejscowego*, „Przegląd Sejmowy” 1998, nr 5, s. 62 i n. Inaczej o możliwości rozpatrywania skarg na akty prawa miejscowego: M. Niezgódka-Medkowa, *Problemy dostosowania istniejącego systemu źródeł prawa do wymogów nowej konstytucji*, „Przegląd Legislacyjny” 1997, nr 2, s. 16 i n.; Z. Czeszejko-Sochacki, *Sądownictwo konstytucyjne w Polsce na tle porównawczym*, Warszawa 2003, s. 254 i n.

¹⁴ Wyrok TK z 12 lipca 2001 r., sygn. akt SK 1/01, analogicznie rozstrzygał Trybunał na mocy wcześniej obowiązującej ustawy zasadniczej.

do twierdzenia, iż sformułowanie „inny akt normatywny” z art. 79 Konstytucji ma szersze znaczenie niż wyrażone w art. 188 pkt 1–3 ustawy zasadniczej. Za takim poglądem przemawia również fakt, iż rozpoznawanie skargi konstytucyjnej jest wymienione w art. 188 pkt 5 jako odrębna kompetencja Trybunału Konstytucyjnego¹⁵. Zdaniem Trybunału, ochrona praw i wolności człowieka i obywatela wymaga przyjęcia domniemania normatywności aktów wydawanych przez organy państwa a niekiedy inne podmioty¹⁶. Taką linię orzeczniczą potwierdza Trybunał w wyroku z 23 kwietnia 2008 r., sygn. akt SK 16/07 dopuszczając możliwość zaskarżanie w trybie art. 79 Konstytucji kodeksu etyczno – zawodowego, uchwał, wytycznych czy obwieszczeń¹⁷.

Kolejną kwestią budzącą wątpliwości w przedmiocie skargi konstytucyjnej jest możliwość zaskarżania umów międzynarodowych oraz aktów prawa wspólnotowego. Obie kwestie pozostają sporne w doktrynie prawa konstytucyjnego. Zwolennicy poglądu wyłączającego z zakresu przedmiotowego skargi umowy międzynarodowe ograniczają go jedynie do aktów normatywnych stanowionych przez organy władzy publicznej¹⁸ wzmacniając argumentację, iż umowy międzynarodowe po opublikowaniu w Dzienniku Ustaw, stają się częścią polskiego porządku prawnego jednakże nie przekształcają się w akty normatywne organów państwa¹⁹. Wcześniej obowiązująca ustawa o Trybunale Konstytucyjnym wyodrębniała także dwa postępowania o stwierdzenie zgodności ratyfikowanych umów międzynarodowych i aktów normatywnych z Konstytucją wyraźnie wprowadzając rozróżnienie. Bardziej uzasadniony, mając na uwadze *ratio legis* instytucji skargi konstytucyjnej wydaje się być pogląd dopuszczający objęcie skargą konstytucyjną umowy międzynarodo-

¹⁵ D. Knaga, *Przedmiot kontroli w postępowaniu ze skargi konstytucyjnej*, „Rocznik Samorządowy” 2016, t. 5, s. 117–118.

¹⁶ Wyrok TK z 21 września 2011 r., sygn. akt SK 6/10.

¹⁷ Należy zaznaczyć, iż po wprowadzeniu instytucji skargi konstytucyjnej do polskiego porządku prawnego doktryna w krytyczny sposób opowiadała się za możliwością oparcia skargi na akcie prawa wewnętrznego, zob. A. Bałaban, *Źródła prawa w polskiej Konstytucji z 2 kwietnia 1997 roku*, „Przegląd Sejmowy” 1997, nr 5, s. 35–36; B. Banaszak, *Prawo konstytucyjne*, Warszawa 1999, s. 410.

¹⁸ Zob. J. Repel, *Przedmiotowy zakres skargi konstytucyjnej*, [w:] *Skarga konstytucyjna*, red. J. Trzciniński, Warszawa 2000, s. 93 i n.

¹⁹ K. Działocha, *uwagi do art. 91 Konstytucji RP*, [w:] *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej, Komentarz*, red. L. Garlicki, t. I, Warszawa 1999, s. 2 i n.

wej gdyby była podstawą rozstrzygnięć indywidualnych²⁰. Również Trybunał Konstytucyjny konsekwentnie opowiadając się za materialną definicją aktu normatywnego uznał, iż umowa międzynarodowa jest aktem normatywnym w rozumieniu art. 79 ust. 1 Konstytucji argumentując, iż: „o dopuszczalności objęcia kontrolą umowy międzynarodowej w postępowaniu zainicjowanym skargą konstytucyjną decydować będą a casu ad casum indywidualne cechy danej, zakwestionowanej umowy międzynarodowej, w tym przede wszystkim to, czy była ona normatywną podstawą ostatecznego rozstrzygnięcia o prawach, wolnościach lub obowiązkach skarżącego”²¹.

Problematyka możliwości kwestionowania w postępowaniu skargowym aktów prawa wtórnego Unii Europejskiej przez długi czas nie była przedmiotem orzekania Trybunału Konstytucyjnego²². Bezpośrednio do przedmiotowej kwestii Trybunał odniósł się w wyroku z 16 listopada 2011 r., sygn. akt 45/09²³ przypominając, iż zakres przedmiotowy aktów normatywnych, został określony w art. 79 ust. 1 Konstytucji w sposób autonomiczny i niezależny od art. 188 pkt 1–3 bowiem postępowanie w przedmiocie skargi konstytucyjnej jest odrębną kompetencją Trybunału. W uzasadnieniu podniesiono, że „aktem normatywnym, w rozumieniu art. 79 ust. 1 Konstytucji, może być nie tylko akt normatywny wydany przez któryś z organów polskich, ale także – po spełnieniu dalszych warunków – akt wydany przez organ organizacji międzynarodowej, której członkiem jest Rzeczpospolita Polska.”²⁴ W przywołanym orzeczeniu Trybunał przesądził, iż akty prawa pochodnego Unii Europejskiej mogą zawierać normy, na podstawie których sąd lub organ administracji publicznej orzeka ostatecznie o wolnościach lub prawach albo o obowiązkach jednostek, określonych w Konstytucji a tym samym wypełniają definicję aktu normatywnego z art. 79 ust. 1 Konstytucji. Jednocześnie zastrzeżono, iż z uwagi na specyfikę przedmiotu orzekania, na kierującym

²⁰ M. Masternak-Kubiak, *Przestrzeganie prawa międzynarodowego w świetle Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej*, Zakamycze 2003, s. 315 i n.

²¹ Wyrok TK z 18 grudnia 2007 r., sygn. akt SK 54/05, wyrok TK z 21 września 2011 r. ...

²² Trybunał odnosząc się do swojej kognicji w zakresie aktów wspólnotowego prawa wtórnego wskazywał na niedopuszczalność kontroli konstytucyjności prawa pochodnego w trybie pytań prawnych lub wniosków (postanowienie z 19 grudnia 2006, sygn. akt P 37/05, postanowienie z 17 grudnia 2009 r., sygn. akt U 6/08).

²³ W uzasadnieniu przywołano również rozbieżne stanowiska doktryny.

²⁴ Wyrok TK z 16 listopada 2011 r., sygn. akt 45/09.

skargę konstytucyjną ciąży obowiązek dochowania szczególnej staranności we wskazaniu sposobu naruszenia przysługujących mu praw i wolności.

Konsekwencją obrania wąskiego modelu zakresu przedmiotowego jest wyłączenie możliwości zaskarżania w drodze skargi konstytucyjnej samego postępowania i przyjęcie dopuszczalności kwestionowania jedynie zgodności z ustawą zasadniczą aktu normatywnego jako podstawy aktu stosowania prawa²⁵. Norma art. 79 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej czyni zatem przedmiotem skargi konstytucyjnej wyłącznie akt prawotwórczy, który stanowi źródło norm prawnych o charakterze generalnym i abstrakcyjnym²⁶. Wyłącznie akt o takich cechach może być podstawą do wydania przez sąd lub organ administracji publicznej orzeczenia o konstytucyjnych prawach lub wolnościach skarżącego. Tym samym z zakresu przedmiotowego skargi konstytucyjnej zostały wyłączone wszelkie akty stosowania prawa oraz wadliwe zastosowanie obowiązujących norm, nawet jeśli to prowadziłyby do niekonstytucyjnego skutku. Kontrola stosowania prawa przez organy administracji państwowej oraz sądy nie stanowi kognicji Trybunału Konstytucyjnego²⁷. Trybunał Konstytucyjny, co niezmiernie rzadko się zdarza, wypracował wyjątek, rozszerzający zakres przedmiotowy skarg konstytucyjnych. W postanowieniu z 21 września 2005 r. przyjęto, iż jeżeli jednolita i konsekwentna praktyka stosowania prawa w sposób bezsporny ustaliła wykładnię danego przepisu, a jednocześnie przyjęta interpretacja nie jest kwestionowana przez przedstawicieli doktryny, to przedmiotem kontroli konstytucyjności jest norma prawna dekodowana z danego przepisu zgodnie z ustaloną praktyką. Przedmiotem postępowania skargowego może być więc wyłącznie norma, która została wywiedziona z treści zakwestionowanych przepisów lub ich jednolitej wykładni, na podstawie której zapadło ostateczne orzeczenie²⁸.

Uszczegóławiając kryterium przedmiotowe skargi, Trybunał odniósł się do możliwości złożenia skargi na zaniechanie oraz pominięcie prawodawcze.

---

²⁵ D. Dudek, *Trybunał Konstytucyjny jako organ władzy sądowniczej (uwagi o nowym uregulowaniu pozycji i kompetencji Trybunału)*, [w:] *Konstytucja, Trybunał Konstytucyjny*, red. C. Banasiński, J. Oniszczyk, Warszawa 1998, s. 155.

²⁶ Zob. także postanowienie TK z 6 grudnia 1994 r., sygn. akt U 5/94.

²⁷ Postanowienia TK: z 13 czerwca 2000 r., sygn. akt Ts 9/00; z 17 kwietnia 2000 r., sygn. akt Ts 37/00; z 28 czerwca 2000 r., sygn. akt 49/00, z 2 grudnia 2010 r., sygn. akt SK 11/10.

²⁸ Postanowienie TK z 21 września 2005 r., sygn. akt SK 32/04.

Trybunał konsekwentnie neguje skargi konstytucyjne kierowane na zaniechanie prawodawcy (lukę w prawie) bowiem „w zakresie kognicji Trybunału, będącego jedynie tzw. negatywnym ustawodawcą, mieści się wyłącznie kwestia (nie)konstytucyjności lub (nie)legalności obowiązujących aktów normatywnych, nie zaś wykonywanie kompetencji o charakterze prawotwórczym. Uczynienie zadość postulatом de lege ferenda, których realizacja wymagałaby wykreowania całkiem nowych norm prawnych, pozostaje więc poza zakresem właściwości sądu konstytucyjnego”²⁹. W odmienny sposób Trybunał odniósł się to tzw. pominięć prawodawczych³⁰, uznając że przedmiotem skargi konstytucyjnej, a także innych środków prawnych inicjujących postępowanie w sprawie kontroli norm prawnych, można uczynić wyłącznie pominięcia prawodawcze z zastrzeżeniem, że „do przyjęcia zaistnienia pominięcia ustawodawczego konieczny jest jednak wymóg stwierdzenia „jakościowej tożsamości” (a przynajmniej daleko idącego podobieństwa) materii uregulowanej i pozostającej poza zakresem normowania, przy czym każdorazowo taka ocena powinna zostać dokonana z dużą ostrożnością”³¹. Przyjęcie przez Trybunał przedmiotowego stanowiska krytykowane jest w doktrynie³² oraz budzi wątpliwości co do skutków prawnych orzeczeń bowiem stwierdzenie pominięcia prawodawczego wymaga od ustawodawcy podjęcia stosownej aktywności i nie wywołuje samoistnie skutków w postaci ochrony konstytucyjnych wolności i praw³³.

Należy podnieść, iż wynikające z treści art. 79 Konstytucji kryteria dopuszczalności skargi ale także sposób ich rozumienia przez Trybunał Konstytucyjny mają bezpośredni wpływ na dostępność i skuteczność samej instytucji

---

²⁹ Postanowienie TK z 16 grudnia 2016 r., sygn. akt Ts 204/16, wyrok TK z 9 października 2001 r., sygn. akt SK 8/00.

³⁰ W postanowieniu sygn. akt Ts 204/16 (op.cit.) Trybunał wyjaśnił, iż; „z przypadkiem pominięcia ustawodawczego mamy do czynienia wówczas, gdy dana regulacja jest fragmentaryczna i niepełna. Przyczyną takiego stanu jest wadliwie określony przez prawodawcę zakres (podmiotowy, przedmiotowy, czasowy) zastosowania określonej normy prawnej, co uzasadnia jej ocenę jako niezgodną z Konstytucją”.

³¹ Wyrok TK z 13 czerwca 2011 r., sygn. akt SK 41/09, postanowienie TK z 5 marca 2013 r., sygn. akt K4/12.

³² Por. W. Wróbel, *Skarga konstytucyjna- problemy do rozwiązania*, [w:] *Księga XX – lecia orzecznictwa Trybunału Konstytucyjnego*, red. M. Zubik, Warszawa 2006, s. 61 i n.

³³ Por. Wyrok TK z 22 listopada 2005 r., sygn. akt SK 8/05.

skargi konstytucyjnej oraz realizację funkcji ochronnej konstytucyjnych wolności i praw jednostki³⁴. Rozwijana od 1997 r. judykatura Trybunału Konstytucyjnego nie ustrzegła się od niekonsekwencji, a linia orzecznicza zmieniła się. Poddając analizie dotychczasowe funkcjonowanie instytucji skargi konstytucyjnej w polskim porządku prawnym, wątpliwości związane z rozumieniem poszczególnych terminów czy też rozbieżności interpretacyjne, które zrodziły się i sygnalizowane są przez sam Trybunał Konstytucyjny, należy postawić pytanie o możliwość dokonania ewentualnych zmian w celu udoskonalenia polskiego modelu skargi konstytucyjnej.

Wydaje się, iż jednym z postulatów może być postulat rozszerzenia przedmiotowego skargi konstytucyjnej, czyniąc zadość głosom tych, którzy obawiają się napływu bardzo dużej liczby skarg. Nadmierne otwarcie dostępu do skargi konstytucyjnej grozi bowiem zmniejszeniem efektywności działania Trybunału Konstytucyjnego ale również nadmierna restrykcyjność przy formułowaniu i egzegezie kryteriów dostępu do skargi utrudnia faktyczne korzystanie z przedmiotowego środka prawnego.

Literatura

- Bałaban A., *Źródła prawa w polskiej Konstytucji z 2 kwietnia 1997 roku*, „Przegląd Sejmowy” 1997, nr 5.
- Banaszak B., *Prawo konstytucyjne*, Warszawa 1999.
- Czeszejko-Sochacki Z., *Sądownictwo konstytucyjne w Polsce na tle porównawczym*, Warszawa 2003.
- Dudek D., *Trybunał Konstytucyjny jako organ władzy sądowniczej (uwagi o nowym uregulowaniu pozycji i kompetencji Trybunału)*, [w:] *Konstytucja, Trybunał Konstytucyjny*, red. C. Banasiński, J. Oniszczyk, Warszawa 1998.
- Działocha K., *Model ustrojowy Trybunału Konstytucyjnego de lege ferenda*, „Państwo i Prawo” 1993, nr 2.
- Działocha K., *Uwagi do art. 91 Konstytucji RP*, [w:] *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej, Komentarz*, red. L. Garlicki, t. I, Warszawa 1999.

³⁴ M. Laskowska, *Skarga konstytucyjna w dobie ustawy z dnia 30 listopada 2016 r. o organizacji i trybie postępowania przed Trybunałem Konstytucyjnym*, „Przegląd Konstytucyjny” 2021, nr 4, s. 128–141.

- Jarosz-Żukowska S., *Prawo do skargi konstytucyjnej – stan obecny i postulaty de lege ferenda*, [w:] *Realizacja i ochrona konstytucyjnych wolności i praw jednostki w polskim porządku prawnym*, red. M. Jabłoński, Wrocław 2014.
- Knaga D., *Przedmiot kontroli w postępowaniu ze skargi konstytucyjnej*, „Rocznik Samorządowy” 2016, t. 5.
- Kręcisław W., Zakrzewski W., *Skarga konstytucyjna a kontrola konstytucyjności prawa miejscowego*, „Przegląd Sejmowy” 1998, nr 5.
- Laskowska M., *Skarga konstytucyjna w dobie ustawy z dnia 30 listopada 2016 r. o organizacji i trybie postępowania przed Trybunałem Konstytucyjnym* „Przegląd Konstytucyjny” 2021, nr 4.
- Masternak-Kubiak M., *Przestrzeganie prawa międzynarodowego w świetle Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej*, Zakamycze 2003.
- Nieżgódka- Medkowa M., *Problemy dostosowania istniejącego systemu źródeł prawa do wymogów nowej konstytucji*, „Przegląd Legislacyjny” 1997, nr 2.
- Repel J., *Przedmiotowy zakres skargi konstytucyjnej*, [w:] *Skarga konstytucyjna*, red. J. Trzeciński, Warszawa 2000.
- Rymarz F., *Problem prawa miejscowego jako przedmiot skargi konstytucyjnej*, „Przegląd Sądowy” 1999, nr 5.
- Safjan M., *Skarga konstytucyjna: prośbę o cierpliwość*, „Rzeczpospolita” z 20 kwietnia 1998 r.
- Szumlik B., *Modele zakresu przedmiotowego skargi konstytucyjnej na przykładzie wybranych państw europejskich*, „Przegląd Legislacyjny” 2005, nr 2.
- Tuleja P., *Skarga konstytucyjna w Polsce- dziesięć lat doświadczeń*, „Przegląd Legislacyjny” 2007, nr 3.
- Wróbel W., *Skarga konstytucyjna – problemy do rozwiązania*, [w:] *Księga XX-lecia orzecznictwa Trybunału Konstytucyjnego*, red. M. Zubik, Warszawa 2006.